

АНГЛОМОВНИЙ ПРОСТІР ЯК ЛОКУС ІДІОМАТИКИ

Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія.
Випуск 2 (42)
УДК 811.111'373.7

DOI:10.24144/2663-6840/2019.2(42).45–49.

Ковалюк Ю. Англомовний простір як локус ідіоматики; кількість бібліографічних джерел – 13; мова українська.

Анотація. У статті з'ясовано питання поєднання теорій англомовного простору та концептуальної інтеграції в дослідженні англійської ідіоматики, запропоновано модель концептуального аналізу ідіоматики в національних варіантах англійської мови.

Ключові слова: ідіоматика, англомовний простір, теорія концептуальної інтеграції, метафора, аналогія.

Постановка проблеми. У сучасній науковій картині світу простір розглядається як «одна з основних об'єктивних форм існування матерії, яка характеризує розташування матеріальних об'єктів один відносно ін., виражає протяжність тіл, їх співіснування» [Філософський енциклопедичний словник 2002, с. 529–530]. Відповідно, соціальний простір – це способи діяльності людей, що поєднуються і змінюють один одного. Однак, як зазначає О. С. Кубрякова, звернення до філософської інтерпретації простору не допоможе визначити те, як саме людина сприймає простір, яким вона його бачить і відчуває [Кубрякова 1997, с. 127]. Саме тому постає нагальна потреба у залученні саме лінгвістичного тлумачення цієї категорії.

Аналіз досліджень. У статті англомовний простір як локус ідіоматики описано за допомогою теорії англомовного простору [Качру 1986] та теорії ментальних просторів і концептуальної інтеграції [Фоконьє, 1994; Фоконьє, М. Тернер, 2002]. Попередні дослідження ідіоматичного простору вилучували його як «сукупність взаємопов'язаних концептів різного рівня абстракції, об'єднаних подібними категоріальними ознаками та актуалізованих ідіоматичними засобами мови» [Фещенко 2007, с. 9] та «конструкта етносвідомості, образно-предметною маніфестацією якого виступають просторові міфологеми, що отримують мовну об'єктивацію у функціонально-семантичній категорії локативності та відповідному фрагменті мовної картини світу» [Андреева 2007, с. 5].

Відповідно до концепції Б. Качру, *англомовний простір* можна представити у вигляді трьох концентричних кіл, де *центральне внутрішнє коло* (The Inner Circle) включає національні варіанти англійської мови (National varieties), наприклад, у Великобританії, США, Канаді, Австралії тощо. Друге, *зовнішнє коло* (the Outer Circle) охоплює інституційні варіанти англійської мови (institutionalized varieties) у країнах, історично пов'язаних із Британською колоніальною імперією, наприклад, в Індії, Пакистані, Нігерії, Сингапурі тощо, де національно-державним спільнотам унаслідок політико-економічних чинників необхідна інституційна і об'єднувальна функція англійської мови в державній і суспільній структурах. У *третьому колі*, що

розширюється (the Expanding Circle), представлені практичні варіанти (performance varieties), наприклад, в Данії, Індонезії, Китаї, Малайзії, Росії, Японії тощо, де англійська мова, попри неофіційний статус, виконує освітні та культурно-політичні функції [Kachru 1986].

З іншого боку, *теорія концептуальної інтеграції або блендингу* (conceptual integration or blending), що базується на теорії концептуальної метафори та теорії ментальних просторів, стверджує, що слова, символи, образи та концепти внаслідок когнітивних операцій поєднуються в мережу «ментальних просторів» для утворення значення [Fauconnier, Turner 1998, 2002; Colson 2000; Evans 2007]. Побудова мережі концептуальної інтеграції відбувається за наявності двох вхідних просторів (inputspaces), об'єднаних родовим простором (generic space), які утворюють вихідний простір (blended space). Мережева модель, як вказує її дефініція, пов'язана з «інтерактивною, динамічною розумовою діяльністю людей, спрямованою на створення значення для інтелектуальних ідіяльних цілей в режимі реального часу» [Fauconnier and Turner, 2007, с. 368] (переклад наш – Ю. К.). Цінним є визначення ментальних просторів В. Еванса, який витлумачує їх в термінах ділянок концептуального простору, що містять певні типи інформації і конструюються на основі узагальнених лінгвістичних, прагматичних і культурних стратегій для набору інформації [A Glossary of Cognitive Linguistics 2007, с. 134]. М. Омажич доводить, що «теорія концептуальної інтеграції може бути застосована для аналізу фразеологічного матеріалу для розуміння того, як він створюється, впорядковується та креативно застосовується» [Omazic 2005, с. 4].

Саме ці твердження дають змогу висунути гіпотезу про те, що ідіоматичний простір – це синтез англомовного та концептуального просторів. Англомовний простір у нашому випадку – це сукупність національних варіантів англійської мови (британського, американського, австралійського, канадського та новозеландського). Відповідно, концептуальний простір – це сукупність ментальних просторів, які утворюються в англомовному просторі. Ідіоматичний простір – це сукупність ментальних просторів, які утворюються в англомовно-

му просторі, вираженому за допомогою ідіоматики англійської мови.

Мета статті – концептуальний аналіз англійської ідіоматики в національних варіантах англійської мови.

Матеріал статті – 2300 англійських ідіом ЛСП SOCIAL INTERACTION.

Виклад основного матеріалу. Зважаючи на конструктивістські ідеї у філософії про те, що людина пізнає світ не тільки як незалежну від неї реальність, але й створює світ як власний проєкт [Черданцева 2009, с. 46], особливої ваги набуває питання про пошук способів такого конструювання із застосуванням теорії блендингу в ідіоматиці.

У запропонованій праці одним із способів ідіоматизації концептуального простору SOCIAL INTERACTION вважаємо метафоричний фрейм. У нашому випадку релевантним є не лише виділення ідіоматизованих фрагментів соціальної інтеракції у дискурсі, але й розробка фреймової моделі актуалізації концептуального простору SOCIAL INTERACTION із залученням просторової інтеграції.

В обраному для аналізу фрагменті з електронної текстової бази даних British National Corpus ідіоматизований простір SOCIAL INTERACTION є типовою універсальною структурою, яка виявляє загальні закономірності організації вербалізованої інформації у межах концептуального простору SOCIAL INTERACTION:

Although things change in fishing, as in any other industry, I feel that we are travelling familiar waters tonight. We are gathered here a little before Christmas to perform our annual fishing industry pre-ministerial Council season's service--that litany of woe from every corner of the kingdom-telling of sad tidings

of discomfort and no joy in the industry. In fact, the position is not as bad as in the recent past, but we are still not there yet, because there is no question but that any extra cuts in quotas must mean hardship.

I suspect that we all know our lines--we have heard several of them repeated tonight--and, like a pantomime by a well-loved local drama group, we fishing industry Members of Parliament will perform well in this packed House. I am sorry that that old favourite, the very nauseating tie usually worn by the hon. Member for Great Grimsby (Mr. Mitchell), is not with us, although the hon. Gentleman has just arrived. The band of bleating chorus from Scotland is present, with its regular melody, played on the strings of our hearts, about how bad things are north of the border. It gives Conservative Members the occasional chance to shout a seasonal "humbug" or two.

All may be well in the Chamber because we are on familiar ground, but outside in the real world of fish markets and the North Sea, all is not fully well. For the past year or so, all hon. Members except my hon. Friends on the Front Bench have sung from the same hymn book about decommissioning. This year, I am delighted that my hon. Friends have at least found the same page of the hymn book [BNC: House of Commons (50), european_community_fisheries_hansard_11_december_1991, Speaker: Mr. David Porter].

Родовий простір концептуального простору SOCIAL INTERACTION містить видові фрейми, які структуруються та видозмінюються у двох вхідних ментальних просторах відповідно до контексту та фонових знань реципієнта. Їх відповідниками є вхідні простори концептуального простору SOCIAL INTERACTION, наповнені структурними слотами та співвідносяться з дев'ятьма видовими фреймами названого концептуального простору (див. Табл. 1):

Таблиця 1

Класифікація видових фреймів концептуального простору SOCIALINTERACTION

Фрейм 1: Тип мовного простору (Type of language space)	Середовище (варіант) англомовного простору розгортання
Фрейм 2: Тип інтеракції (Interaction type)	Міжособистісна, групова, суспільна
Фрейм 3: Спосіб інтеракції (Mode)	Вербальна, невербальна, поведінкова
Фрейм 4: Форма інтеракції (Form)	Поведінка, дія, діалог, дебати, дискусія, розмова
Фрейм 5: Учасники інтеракції (Parties)	Суб'єкти інтеракції
Фрейм 6: Предмет інтеракції (Subject)	Конкретний аспект інтеракції
Фрейм 7: Мотиваційний аспект інтеракції (Motivation)	Бажання та наміри суб'єкта (суб'єктів) інтеракції
Фрейм 8: Ціннісний аспект інтеракції (Value)	Оцінка предмета інтеракції її суб'єктом (суб'єктами)
Фрейм 9: Результат інтеракції (Result)	Вплив інтеракції на її суб'єктів/групу/суспільство

У наведеному текстовому фрагменті адресант за допомогою вдалого поєднання основних процесів реалізації теорії концептуальної інтеграції – контрфактуальності, метафори та аналогії – підводить реципієнтів до розуміння об'єднаного простору *I am delighted that my hon. Friends have at least found the same page of the hymn book*. Контрфактуальність реалізовано за допомогою розширення сфери цілі

метафори PARLIAMENTIS A SHIP. З одного боку, член парламенту представляє свою позицію щодо проблем рибної промисловості як таку, що видається консолідованою у стінах парламенту: *I feel that we are travelling familiar waters tonight*. З іншого боку, поза стінами парламенту, в реальному житті погляди парламентарів і звичайних людей, за твердженням Д. Портера, розходяться: *All may be well in*

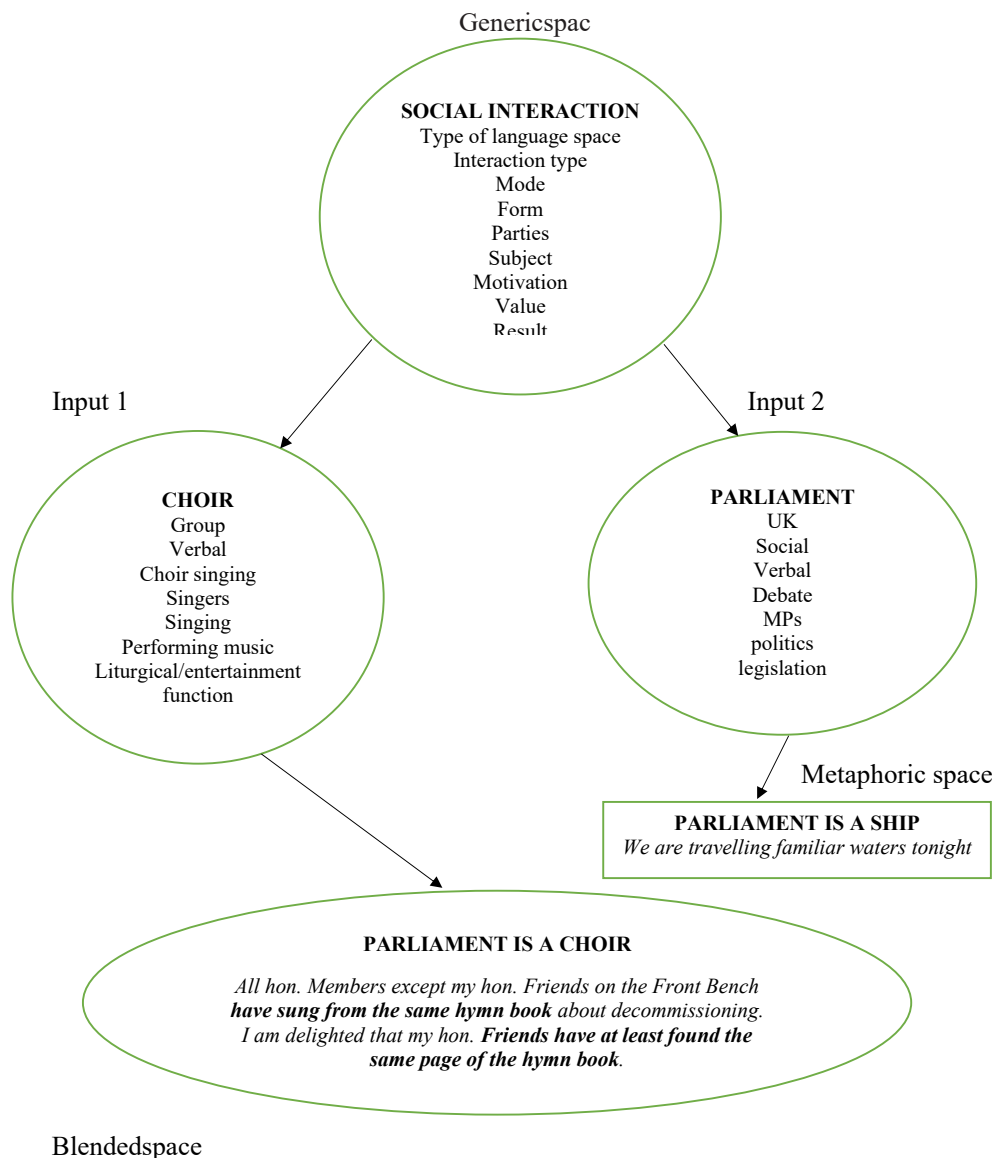
the Chamber because we are on familiar ground, but outside in the real world of fish markets and the North Sea, all is not fully well.

Приєм контрфактуальності також застосовано в актуалізації іншої метафори концептуального простору PARLIAMENT IS A CHOIR. В ідеальних умовах хорово діяльність прирівнюється до ансамблю (спільне злагодженого виконання музичного твору учасниками). Насправді ж у питанні виведення із експлуатації застарілих кораблів в парламенті Великої Британії станом на грудень 1991 року, на думку Д. Портера, спостерігались значні розходження. Це продемонстровано знову ж таки за допомогою контрфактуальності: *We are gathered here a little before Christmas to perform our annual fishing industry pre-ministerial Council season's service telling of sad tidings of discomfort and no joy in the industry.* Що стосується наповнення (completion) змішаного простору (blended space), адресантом найчастіше застосовується іронічна аналогія для актуалізації метафори PARLIAMENT IS A CHOIR: *annual fishing industry pre-ministerial Council – annual Christmas service; annual*

Christmas service – that litany of woe from every corner of the kingdom; good tidings – sad tidings of discomfort and no joy in the industry; fishing industry Members of Parliament – a pantomime by a well-loved local drama group; Scottish representation in the UK parliament – the band of bleating chorus from Scotland; the rhetoric of the Scottish representation in the UK parliament – regular melody, played on the strings of our hearts.

Попри в основному негативну оцінку діяльності парламенту стосовно регулювання рибної промисловості на законодавчому рівні, адресантом відзначено позитивну динаміку в темпоральному розрізі: *past year – this year.* Усі наведені вище міркування адресанта узагальнено в опозиції узуального – *have sung from the same hymn book* – та модифікованого – *have at least found the same page of the hymn book* – варіантів аналізованої ідіоми.

На концептуальному рівні, інтенція автора та змінений смисл ідіоми *to sing from the same hymn book* отримують нове значення внаслідок інтеграції когнітивних структур вхідних і метафоричних просторів і концептуальної інтеграції.

Висновки. Поєднання теорій концептуальної інтеграції та англомовного простору видається виправданим, оскільки це дає змогу представити варіантно зумовлену концептуалізацію дійсності в режимі реального часу. Ідіоматизований концептуальний простір SOCIAL INTERACTION розгортається у вигляді одномасштабної фреймової мережі (single-score frame net work), у якій вхідні простори структуровані у двох організувальних фреймах (CHOIR і PARLIAMENT, відповідно). Унаслідок

когнітивних процесів контрфактуальності, метафоризації та аналогії утворено новітню структуру PARLIAMENT IS A CHOIR (I am delighted that my hon. Friends have at least found the same page of the hymn book), яка об'єднує концептуальну інформацію обох вхідних просторів, прагматичну та культурну інформацію та виражає за допомогою модифікованого значення ідіоми загальну оцінку ситуації на концептуальному рівні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андреєва І. О. Лінгвокогнітивні параметри концептуалізації простору засобами англійської фразеології : автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04. Одеса: Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова, 2007. 20 с.
2. Кубрякова Е.С. Язык пространства и пространство языка (к постановке проблемы). *Известия Академии Наук. Серия Литературы и языка*. Москва, 1997. Т. 56. № 3. С. 22–31.
3. Фещенко Ю. В. Ідіоматичний простір “homosocialis” у сучасній англійській мові: лінгвокогнітивний та комунікативно-функціональний аспекти: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04. Київ: Київський національний лінгвістичний університет, 2007. 20 с.
4. Філософський енциклопедичний словник / [Е.К. Бистрицький, М.О. Булатов, А.Т. Ішмуратов та ін.]; Голова редколегії В. І. Шинкарук. Київ: Абрис, 2002. 742 с.
5. Черданцева И. В. Иронический метод философствования и его реализация в концепте «я-философ-ироник»: автореф. дис. на соискание уч. степени д-ра. филос. наук: спец. 09.00.01 «Онтология и теория познания». Тюмень, 2009. 50 с.
6. BNC: [Електронний ресурс]: текстова база даних The British National Corpus. Режим доступу: // <http://www.natcorp.ox.ac.uk/BNCBritishNationalCorpus>.
7. Fauconnier G. Mental spaces: Aspects of meaning construction in natural language. New York: Cambridge University Press, 1994. 238 p.
8. Fauconnier G. Conceptual Integration Networks. *The Cognitive Linguistics Reader* / ed. by Evans V., Bergen B.K. and Zinken J. 2007. London: Equinox. P. 360–419.
9. Kachru B. The Other Tongue: English across cultures. Illinois: University of Illinois Press, 1992. 384 p.
10. Krieken van K., Sanders J. Smoothly moving through Mental Spaces: Linguistic patterns of viewpoint transfer in news narratives. *Cognitive Linguistics*, 2019. 30(3). P. 499–529.
11. Omazic M. Introduction: WHY, WHAT and HOW in phraseology. *Jezikoslovje* 6.1, 2005. P. 1–5.
12. A Glossary of Cognitive Linguistics. Ed. by V. Evans. Edinburgh University Press, 2007. 256 p.
13. Zima E., Brône G. Cognitive Linguistics and interactional discourse: time to enter into dialogue. *Language and Cognition*, 2015. 7 (4). P. 485 – 498.

REFERENCES

1. Andreyeva I.O. (2007) Lihvokohnityvni parametry kontseptualizatsiyi prostoru zasobamy anhliys'koyi frazeolohiyi [Linguistic and cognitive parameters of space conceptualization in the English phraseology]: PhD author's abstract: 10.02.04. Odesa. 20 s. [in Ukrainian].
2. Kubryakova Ye.S. (1997) Yazyk prostranstva i prostranstvo yazyka (k postanovke problemy) [Space language and language space (Articulation of issue)] *Izvestiya Akademii Nauk. Seriya Literatury i yazyka*. Moscow. 56 (3). S. 22–31. [in Russian].
3. Feshchenko YU.V. (2007) Idiomatychnyy prostir “homo socialis” u suchasniy anhliys'kiy movi: lihvokohnityvnyy ta komunikatyvno-funktsional'nyy aspekty [Idiomatic space “homo socialis” in contemporary English: linguo-cognitive and communicative-functional aspects]: PhD author's abstract: 10.02.04. Kyiv. 20 s. [in Ukrainian].
4. *Filosofskyy entsyklopedychnyy slovnyk* (2002) [Philosophic Encyclopedic Dictionary]. Kyiv: Abrus. 742 s. [in Ukrainian].
5. Cherdantseva I.V. (2009) Ironicheskiy metod filosofstvovaniya i yego realizatsiya v kontsepte “ya-filosof-ironik” [Ironic method of philosophizing and its realization in the concept “Myself as an ironic philosopher”]: DSc author's abstract. 09.00.01. Tyumen. 50 s. [in Russian].
6. BNC: [Електронний ресурс]: текстова база даних The British National Corpus. URL: <http://www.natcorp.ox.ac.uk/BNCBritishNationalCorpus>. [in English].
7. Fauconnier G. (1994) Mental spaces: Aspects of meaning construction in natural language. New York: Cambridge University Press. 238 p. [in English].
8. Fauconnier G. (2007) Conceptual Integration Networks. *The Cognitive Linguistics Reader* / ed. by Evans V., Bergen B.K. and Zinken J. London: Equinox. P. 360–419. [in English].
9. Kachru B. (1992) The Other Tongue: English across cultures. Illinois: University of Illinois Press. 384 p. [in English].

10. Krieken van K., Sanders J. (2019) Smoothly moving through Mental Spaces: Linguistic patterns of viewpoint transfer in news narratives. *Cognitive Linguistics*. 30(3). P. 499–529. [in English].
11. Omazic M. (2005) Introduction: WHY, WHAT and HOW in phraseology. *Jezikoslovlje* 6.1. P.1–5. [in English].
12. A Glossary of Cognitive Linguistics. (2007) Ed. by V. Evans. Edinburgh University Press. 256 p. [in English].
13. Zima E., Brône G. (2015) Cognitive Linguistics and interactional discourse: time to enter into dialogue. *Language and Cognition*. 7 (4). P. 485–498. [in English].

ENGLISH LANGUAGE SPACE AS LOCUS OF IDIOMS

Abstract. In the modern scientific worldview, space is regarded as “one of the principal objective forms of existence of matter, which describes the location of material objects relative to each other, expresses the length of bodies, and their coexistence” [Philosophical Encyclopedic Dictionary 2002, p. 529-530]. Social space is a combination and interchange of various human activities. However, as O. Kubriakova points out, resorting to a philosophical interpretation of space will be insufficient for determining the extent to which a person perceives it [Kubriakova 1997, p. 127]. Therefore, this category needs to be addressed from a linguistic standpoint. The present paper is a study of idioms based on the concentric model of World Englishes by Kachru (1986) and the theory of conceptual integration by Fauconnier and Turner (1997, 2002). The following hypothesis is put forth: idiomatic space is a combination of English language space and the conceptual space. Thus, idiomatic space can be described as a totality of mental spaces arising in the English language space and represented in the English idioms. The purpose of the study is the conceptual analysis of idioms in the national varieties of English. The combination of the concentric model of World Englishes and the theory of conceptual integration seems justified because it provides an insight into on-line meaning making process. The idiomatically conceptualized SOCIAL INTERACTION unfolds as a single-scope frame network, in which the input spaces are structured in two organizing frames (CHOIR and PARLIAMENT, respectively). Hence, the cognitive mechanisms of counterfactuals, metaphor and analogy, along with the relevant pragmatic and cultural information, give rise to the emergent structure PARLIAMENT IS A CHOIR (I am delighted that my hon. Friends have at least found the same page of the hymn book), which manifests itself in the creatively modified idiom *have at least found the same page of the hymn book* in British English. The study thus opens up avenues for further research into idioms and idiomaticity in the national varieties of English.

Keywords: the study of idioms, English language space, conceptual integration theory, metaphor, analogy.

Стаття надійшла до редакції 30 вересня 2019 р.

© Ковалюк Ю., 2019 р.

Юрій Ковалюк – кандидат філологічних наук, докторант кафедри англійської мови Чернівецького національного університету ім. Ю. Федьковича, Чернівці, Україна; orcid.org/0000-0002-9379-2187

Yuriy Kovalyuk – Candidate of Philology, Postdoctoral student of the English Language Department, Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University, Chernivtsi, Ukraine; orcid.org/0000-0002-9379-2187